

Ik ge-
heeft
waar-
le letter-
De letter
Zoek gij
ik bezit
te klaar-

bezweek
merke-
den der
dijon uit
egejuicht

en: aan-
alles op-
an. Prooi-
gist
ndstation
rijkt.
de gees-
aar oors-
in spannen

predikan-
eenden der
generatie,
dorge-
uid mee
oefenen
luweelen
dat men
esultaten
; en dat
anger de

leen den
e critiek,
tand, nu
aarwater

et altoos
n er nog
een pak
ssa vrij
ssa den
ij met

er een
ntie aan
e Schrift-
en eind-
uwend, en
stief zou

het heen
en. Zij
zelf in

nderden
u ook
e weten-
en, onder
op dat
enomen,
heid om
chen, let-
en, maar
van onze
halve, na
et najaar

en ter-
eydner,
het zoo
eiden van
meente
len.

dat het
genomen
ar door
uunmye,
heb er
e meente
ik maak
weirleg-

rediged,
eet het,
op los,
n ware,
regloopt
histone
eigt de
an den
oef en
e partij-
bister.
komen
hodox,"

en:
eenden,
eenden
thisch"
ven, in
duiven
lijkheid
ng van
odern"
natuur-
ekking
epassen
natuur-
ek vol

te zoo.
weten
quent,
Woon-
historie
weten-
absur-
leren

trasser

Alleen is het opmerkelijk dat men in deze dagen nu pas gaat inzien, wat de *Heraut* reeds in 1878 duidelijk uitsprak; wat in de onbegrijpelijk oratie over de *Schriftelijke in haar gevecht voor de gemeente des levenden Gods* in 1880 betoogd werd, wat met hoofd-oorzaak werd van de bitterheid waarmee velen tegen de *Heraut* en zijn redacteur partij kozen.

Dit is daarom zoo opmerkelijk, omdat het niet te berekenen is, hoeveel duizenden en tienduizenden in de gemeente in den loop dier achttien jaar, als bittere vrucht van deze misleiding, voor zich en hun gezin, van de rechte paden op doolpaden zijn overgeleid.

De Ethischen konden niet anders zijn, en zijn niet anders geweest, dan wegbereiders van een verjongd Modernisme.

Want Ds. Hulsman heeft den vinger volkomen juist op de wondde plek gelegd.

Als ge de Schrift loslaat, kunt ge den Christus niet behouden. Ja, dan ontgaat u ten slotte zelfs de zekerheid, of er wel iets, wel een woord is, dat ge als van den historischen Christus tot u gekomen, met volkomen zekerheid aanvaarden kunt.

Denkt slechts aan de vraag van *Teylers Genootschap*.

Standpunt Bruna.

III.

Hoe de stemming der geesten in de Ned. Herv. kerk reeds aan het omlooien is, blijkt uit niets zoo scherp en zoo sterk, als uit de verklaring van Ds. Bruna: "Het grondbezwaar tegen de doleantie is niet het beginsel, maar alleen de uitvoering..." te vroeg, een goede, maar onrijp geplukte vrucht."

Indien het woord "geplukt" verwisseld wordt met "afgevalven", gevoelen we voor dat beweren van den geachten schrijver meer dan hij allicht gelooven zal.

Natuurlijk kwam de Doleantie voor niets zoo ongelegen als voor de destijds in gang zijnde beweging in de Ned. Herv. kerk; een ongelegenheid die bovendien door niemand dieper gevoeld werd, dan door schrijver deze, die zeer wel voorzigt, welke gevolgen de Doleantie ook voor de Vrije Universiteit zou hebben, later zelfs hebben zou op staatkundig en maatschappelijk gebied.

Er is dan ook geen stelling meer in strijd met de in- en uitwendige waarheid, dan dat in 1886 de Doleantie door hem zoo zijn gezocht.

Al wie dit beweerde en nog beweert, is niet slechts een leugenverteller en uitstrooier van lasterpraat, maar vernadert bovendien een zelfkundige onnoozelheid, die aan kleurenblindheid grenst.

Daar men destijds, tot zelfs in kerkelijke voorzinnen, dit met alle waarheid strijdige beweren nochtans als uitgangspunt van zijn overwegingen koos, wekt geen verbazing. De mannen die in deze kerkelijke recht-appraak meer hun eigen naam dan dien van hun gevonnen deelden, zijn tot op zekere hoogte, verblind als ze door pressie waren, niet toerekenbaar.

Nooit zou dan ook dezerzijds één enkele hand zijn uitgestoken, om gelijk Ds. Bruna het noemt, de nog onrijpe vrucht te plukken.

We zeggen daarom niet, dat we van achteren den loop van zaken anders zouden wenschen. Aan de orde is thans alleen de vraag, of er destijds geplukt is. En dit mogen we niet toegeven. Het geheele denkbeeld van plukken ging destijds zoozeer tegen de intentie in, dat de ongezigzeldheid, ja de onwil om toen reeds tot plukken over te gaan, ons nog soms in engen kring wordt verweten.

Neen, de vrucht is toen niet geplukt, maar mannen van buitenaf, die er belang bij hadden, dat de vrucht niet verder zou rijpen, hebben met hun stok zoo lang tegen den tak gestooten, tot de onrijpe vrucht ten laatste losviel en afviel.

Men heeft van hooger hand, na zich onder Orthodoxen en Modernen tegen ons verstaan te hebben, een last tegen ons uitgevaardigd, waarvan men wist, dat dezerzijds niet kon, noch mocht, noch zou voldaan worden.

Gelijk men Daniel viing door een besluit van den koning uit te lokken, dat niemand tot een anderen God bidden mocht, zoo ook heeft men ons gevangen door een besluit uit te lokken, waarvan men wist dat het tegen onze conscientie inging.

Dat besluit was de eisch, om aan jonge mannen die van hun verwerping van den Christus geen geheim maakten, nochtans den toegang tot ons heilig Sacrament te ontsluiten.

Aan dat besluit is niet gehoorzaamd. In Gods naam is het weerstaan. En toen dede wege ons uitworp buiten de synagoge, toen is de Doleantie ontstaan.

Deze korte herinnering moest hier voorafgaan, omdat dit één kleine woordelijke "geplukt" of niet "geplukt" hier de geheele verdere beschouwing beheerscht.

Ds. Bruna acht namelijk, dat men in 1886 aan het bevel tot inschrijving wel had mogen gehoorzamen, dat het niet tegen de conscientie inging, en dat men de belagers niet in de hand had moeten spelen.

Hoe speelt Ds. Bruna dit nu klaar? Uitterst eenvoudig.

Hoor hem zelve maar.

Dese vraag, of de Gereformeerden, blijvende in de Ned. Herv. Kerk, genoodzaakt zijn te doen, wat tegen hun geweten is, zal geheel verschillend beantwoord worden, naar het standpunt waarop men zich bij de beschouwing van dit genootschap plaatst. Ziet men deze vereeniging aan voor een kerk en wel een Gereformeerde of ten minste orthodoxe kerk, dan natuurlijk is de positie der Gereformeerden onhoudbaar; dan is het bijvoegsel niet te denken, dat het Heilig Avondmaal bedient wordt door iemand, die daarop niet veel meer dan een schoone antiquiteit erkeert; dat de Heilige Doop wordt bedient

door wie eigenlijk graag deze vreemde ceremonie zag afgeschaft; dat de Dienst des Woords wordt volbracht door wie voor dat Woord niet den minsten eerbied meer hebben kan, laat staan gehoorzaamheid zou kunnen betoemen.

Dit is onhoudbaar, onovertuigend voor denken, die gelooven aan de Nederlandse Hervormde kerk als aan een Gereformeerde kerk. Maar heel anders staat de zaak voor wie dat gelooft in de Nederlandse Hervormde kerk prijgaaf, voor wie in die vereeniging niet anders ziet dan wat zij is: een vereeniging van geldelijk gelijk- en gemeenschappelijk rechtsheden, met een goede administratie en politie en een geheel verouderde — onbuisbare wet.

Want wanneer Zondagsmorgens de moderne Ds. A. optreedt in de kerk, dan staat feitelijk de Dienst des Woords stil en is de kerk voor een ander doeleinde in gebruik genomen, in casu: 't houden van een lezing met wifbegeerte of normaal. En wanneer daar 't avondmaal wordt bedient, dan is dat geen ontheiliging van het door onzen Heere ingestelde Heilig Avondmaal, in 't geheel niet; 't is een ceremonie van eigen vinding met den gerouwen naam van avondmaal beplakt, met geen ander doel aldus genaamd, dan waarmee allerlei eliquetten worden nagemaakt: namelijk om 't publiek te misleiden.

Dat orthodoxe met moderne predikanten samen zitting nemen in een kerkeraad zou gruwelijk zijn, indien 't een kerkeraad was, maar indien er rechtens moderneren in zitten, volgt uit 't feit zelf, dat het geen kerkeraad is, maar een bureau van politie en administratie.

Zonderling, zult ge zeggen, en wij zeggen het met u, en Ds. Bruna moet het ons ten goede houden, dat we hier op den man al persoonlijk worden, als het eenige middel om hem te doen gevoelen, waar het in zijn stelsel schort.

Ds. Bruna beweert "Dienaar des Woords te zijn." Hoe werd hij dit? Natuurlijk niet als de apostelen door rechtstreekse roeping van den Christus. Hij ontving zijn zending middellij.

Stemt nu Ds. Bruna ons toe, of niet toe, dat een mensch de zending tot den Dienst des Woords van Christus' wege alleen door zijn kerk kan ontvangen?

Hieruit nu volgt van tweeën één: of dat Ds. Bruna geen Dienaar des Woords is, of dat hij zijn ambt van een kerk moet hebben.

Van wie nu ontving hij zijn mandaat en last?

Antwoord: Van de Ned. Hervormde kerk, door al de schakelen van Provinciaal kerkbestuur, Classicaal bestuur en kerkeraad heen.

Zoo komt dan de keuze voor hem persoonlijk aldus te staan: Gij zijt Dienaar des Woords als aangesteld in en door de Ned. Herv. kerk als Genootschap, maar erken dan ook dat dit genootschap kerkelijke bevoegdheid beris en dus kerk is.

Of wel, *ontkent* ge dit, dan is al wat het Provinciaal kerkbestuur en het Classicaal bestuur te uwen opzichte deed, een onkerkelijke en *onkerkelijke* handeling geweest, en zijt ge dus in eigen oog geen Dienaar des Woords.

Ds. Bruna zal nu verstaan, waarom we de zaak persoonlijk moesten nemen.

Zoo alleen toch konden we de tegenstrijdigheid voelbaar maken, die er hem toe brengt, om de ene maal te zeggen: *het is geen kerk*, en om toch, de andere maal, zelf haar als kerk te eeren.

In verkeerden zijn persoonlijk zou dit bevestigd worden zijn, indien we op traktement of iets dergelijks gekomen waren.

Daarvan onthielden we ons dan ook opzettelijk. We spraken uitsluitend van de *geestelijke zending*, omdat we overtuigd zijn, dat Ds. Bruna als man van ernstigen zin, ook aan zichzelf de vraag zal moeten stellen: Door wat intermediair heb ik zelf de zending van Christus in mijn ambt gezocht en verkregen?

En dan moet hij wel antwoorden: Ik ben begonnen niet te gaan in de kerkelijke school der Ned. Herv. kerk. Ik heb mij laten examineren door haar kerkelijke hoogleraren. En met hun diploma's gewapend, heb ik mij gewend tot het Provinciaal kerkbestuur van de Ned. Herv. kerk, om van dit bestuur te vragen en te ontvangen die toelating tot de Evangeliebediening, die alleen in Jezus' naam door zijn kerk kan worden gegeven.

Hierbij laten we het voor ditmaal. Het slot van zijn vlugschrift bespreken we een volgende keer.

Vernuftig, ook waar?

Met onze meening, dat de naam *zending* iets zwaks, iets hulpbehoevends uitdrukt, gaat de redactie van de *Vrije Kerk* geheel mede.

Edoch, juist daarom vindt ze dien naam zoo aantrekkelijk. Wat is er toch, zoo zegt ze, in een "zending" meer gewenscht, dan dat hij zich afhankelijk van zijn God gevoelt?

Doch hoor, wat ze er zelve van zegt:

Ik vind echter dat er juist in de zwakke afhankelijkheid betekenis van dien naam te vinden is. De kracht van den Zending al niet in zijn hoog optreden of in een beroep op zijn heerlijkheid en goddelijk ambt; zij schuilt integendeel in zijn zwakheid. "Als ik zwak ben, dan ben ik machtig." Uit zwakheid wordt kracht verkregen. Een echt Zending is een afhangeling van zijn God en Zender. Voor mij is er niets stuitend in als men Jezus Christus de groote Zending Gods noemt. Wanneer een Genootschap zijn Zendingen als *diensende agenten* beschouwt, ambtelooze en afhankelijk wezen, die afhangen, niet van hun Zender in den hemel, maar veel meer van hun zenders op aarde, dan beschouwt dat Genootschap de zaak geheel verkeerd, dan stelt dat Genootschap zich op een voetstuk, waarop het niet behoort. Maar, als ik wel ingelicht, zijn er ook Vereenigingen en Genootschappen, wier bestuurders zichzelf meer beschouwen als diensende van de Zendingen dan als heeren en meesters. Tegenover zijn aardse zender is de Zending een ambtelijke zelfstandigheid te bezitten, waarvoor de naam Zending geen juiste uitdrukking is; tegenover zijn God behoort de Zending juist zulk een

afhankelijk en zwak wezen te zijn als zijn naam het uitdrukt.

Ons dunkt, het valt niet moeilijk aan te toonen, dat *vernunftig* hier niet met *waar* samengaat.

Om twee redenen niet. Vooreerst, indien "zending" daarom een zoo goede naam is, omdat hij afhankelijkheid van God uitdrukt, dan moesten onze kerken hoe eer hoe beter, alle *Dienaren des Woords* met den naam van "zending" gaan noemen.

Immers, de redacteur zal ons onvoorwaardelijk toestemmen, dat ook de predikant een zending, een zending van Godwege heeft, en dat ook den Dienaar des Woords niets zoo zou sieren, als Paulus te kunnen nazeggen: "Als ik zwak ben, dan ben ik machtig."

Zegt nu de redactie met ons: Neen, een predikant is geen *zending*, maar gelijk het Formulier zegt: een *gevoet of ambassadeur*. "Gevoet" alleen is Schrifttaal, zie 2 Cor. 5: 20. En de Schrift weet voor den Dienaar van den naam: *zending* niets af; ellieve, waar blijft dan de kracht uwer conclusie?

En in de tweede plaats, in den naam: *zending*, doelt het zenden niet op de *zending* die de Dienaar van God heeft, maar op zijn uitzending door een *genootschap*. Onderwerp is hier niet God, noch ook de Christus, maar het *Zendinggenootschap*. Alle gevolgtrekking uit den naam die doelt op de zending van Gods wege, vervalt uit dien hoofde, en hiernede het besluit er uit getrokken.

Gift voor de Zending.

De quaestor voor de Zending bericht ons, dat er van N. N. een gift van f 500 voor de Zending is ingekomen, onder bijvoeging dat hij zich tot deze offerande opgewekt gevoelde door den goeden afloop van de bespreking over de Zending op de Synode te Middelburg.

Dit is ons een oorzak van blijdschap. Vooral als profetie van wat komende is. Het felt valt toch niet te loochenen, dat de Gereformeerde kerken in het werk der Zending volstrekt nog niet zijn, waar ze wezen moeten.

Dit lag o. i. vooral daaraan, dat de wijze waarop de Zending gedreven werd niet genoegzaam in overeenstemming was met het eigenaardig karakter van onze Gereformeerde kerken.

Geluk het nu een volgende Synode ons op het betere spoor te doen overgaan, dan verwachten we een middel als dusver niet gekend was, en van die nieuwe middeel is deze f 500 ons als eerste bijdrage welkom.

Gereformeerde Ziekenverpleging.

De Vereeniging tot bevordering van Gereformeerde Ziekenverpleging in Nederland zond ons haar eerste jaarverslag.

Van dat verslag namen we met belangstelling kennis.

Uit zeer kleine begijnselen geboren, is de Vereeniging steeds vooruitgaande. Haar budget met nauwelijks f 60 begonnen, kwam reeds over de duizend. Het aantal corporaties dat zich aansloot nam toe, het ledental klom. En ook de praktische werkzaamheid nam een aanvang.

Toch spreekt het vanzelf, dat dit alles nog slechts een begin van het begin is, en dat de Vereeniging zal moeten vertiendubbelen in kracht, om werkelijk het schoone doel dat ze beoogt te bereiken.

Het Gereformeerde standpunt is natuurlijk, dat verpleging ook van onze kerken in huis en door de huisgenooten regel moet zijn en blijven, en ook deze Vereeniging beoogt allerminst om van dien gezonden regel af te leiden.

Maar er zijn, en zullen altoos zijn, talloze gevallen, waarin deze regel niet van toepassing kan zijn. Er zijn eenzaam omzwervende kranken. Er zijn chronische kranken in zoo kleine behuizing, dat ze geen rust of goede lucht in hun woning vinden kunnen. Er zijn gezinnen, waar de moeder krank is, en de kinderen nog klein, en de man op het werk. Kortom, naast de huiselijke verpleging, die regel moet blijven, vernieuwingsvuldig zich de gevallen, waarin hulp noodig is.

Hulp ook om wie in huis verplegen, de kunst van het verplegen te leeren, en met allerlei hulpmiddelen bijstand te bieden. Daarom hopen we van harte, dat ook deze Vereeniging aan kracht moge winnen, en dat onze Diaconieën haar steunen zullen.

Humpata.

Tot onze blijdschap heeft de heer Biwenga, die een tijdlang zelf onder de Kaffers in Humpata werkte, dan eindelijk toch vrijheid gevonden, om ons persoonlijk in te lichten.

Ten deze heeft zijn woord uiteraard meer gezag dan van iemand anders, ook omdat hij ons een duidelijk beeld geeft van den toestand.

Zijn schrijven luidt aldus:

Hier is voorzeker een hoogst verblijdend bericht, dat onder opschrift van: "Opvoeding uit het Kafferland" in de *Heraut* no. 986 te lezen staat.

Het is een heuglijk nieuws, dat er onder de Transvaalsche Boeren lefde voor de Zending begint te komen.

Wat den Macedonischen roep uit Humpata, prov. Angola, W.-Afrika betreft, dat is niet zoo nieuw als hij in de *Heraut* voorgesteld wordt.

Voor anderhalf jaar toch werd diezelfde roep

stem reeds vernomen, en heeft daondergetekende toets daardoor in de *Bazuin* geschreven.

Nog heeft hun roepen echter niet gebaat, zoo het schijnt; want zij zijn nog zonder onderwijzer, noch zonder leeraar.

Niet lang zal het echter meer duren, of zij worden geholpen; dat kan niet anders, want zij *lijden* gebouwd. Zij hebben reeds samen een kerkje gebouwd, dat tevens als school dienst kan doen. Hoe konden ze met het bouwen beginnen, indien zij niet vastelijk vertrouwd waren, dat er iemand zou komen om hen te onderwijzen!

De ondergetekende is eenigen tijd onder deze kleurlingen werkzaam geweest. Hij heeft een gemeente (als hij zoo mag spreken) om zich verzameld van ruim zeventig zielen; deze eiken Zondag onderwezen, welk onderwijs zij met veel genot en zegen onvingen.

Nu zou het verweg het beste geweest zijn, dat zeer gezegend werk onafgebroken te hebben voortgezet, maar wijl er destijds met het onderwijs der blanke kinderen weinig te verdienen viel, en de kleurlingen nog geen kerk of school hadden, waarin men kon vergaderen, evenmin geld om dadelijk iets ter bezoldiging te betalen, was de ondergetekende bijna genoodzaakt dat werk, teminste voorloopig, op te geven.

Hierbij kwam, dat zowel Ds. J. Vorster, predikant der Boeregenooten van Humpata, als schrijver deze, stellig dachten, dat er zeer spoedig iemand uit Z.-Afrika zou komen om dat begonnen werk voort te zetten, die dan ondersteuning van de kerk zou moeten ontvangen; want zonder geldelijke ondersteuning zich aldaar te vestigen is zeer gewaagd, ja ondoenlijk als men onbemand is.

Wel is waar hebben de kleurlingen 150 pond sterling belooft, en niet, zoals de broeder uit Pretoria meldt, dat er jaarlijks 150 p.s. door de kleurlingen van Humpata worden bijeengebracht. Zij hebben zoo veel belooft; en gewis, ook niet met het doel om het nimmer te betalen.

Men moet echter weten, dat men te Humpata onder de Boeren en Kleurlingen wel zegt, b.v.: "Ik geef één pond", (d.i. 12 gulden); maar wijl er te Humpata slechts bankbiljetten zijn van de Bank van Loanda, en deze geen ponden, maar reis uitgeeft, zoo betaalt iemand die een pond wil geven 4500 reis, dat is volgens 't algemeen gezegd aldaar gelijk aan één pond sterling, maar in werkelijkheid is het lang niet zoveel. Hier in ons land krijgt men voor een 1000 reis Loanda-bankbiljet slechts f 1.80. Zoo ziet men, dat zij wel in naam 150 p.s. of f 1800 betalen, maar in werkelijkheid niet.

Hier komt nog bij, dat al de kleurlingen van Humpata, met uitzondering van 2 of 3, bepaald arm zijn, en alleen eenig geld verdienen door zich als transportrijder te verhuren. Wanneer er nu altijd zulk werk genoeg was, en zij zulken moeilijk en ongezonden arbeid konden volhouden, dan zouden zij meer dan genoeg kunnen verdienen; maar dit is volstrekt niet het geval, zodat men vernootdelijk niet altijd op f 1800 kan rekenen.

Komt er echter iemand om hen te onderwijzen, en valt deze in hun smakt, dan zullen er zich spoedig meer bij de "gemeente" voegen, die ongewillig ook ict zullen bijdragen.

Welk begrip sommige kleurlingen van geld hebben, kan men uit het volgende zien.

Wij vroegen een humber, hoeveel hij wilde bijdragen voor een leeraar. Hij klapte met de hand op zijn oorde broek, die bijna niet meer den naam van "broek" waard was, en zei: "Ik geef 10 pond!" "Maar weet ge wel hoeveel 10 pond is?" zeiden we. Neen, dat kon hij niet uitspreken, maar hij wist wel, dat hij het gemakkelijk kon betalen. "Maar let wel, 10 pond is 45000 reis!" Dit deed hem schrikken, *zijf en vertigt duizend reis*, men dat was toch al te "schanje!" 100 pond wilde hij dan geven, want in een paar maanden kon hij best 6 pond verdienen, meende hij, en dan kon hij nog 10 maanden voor zijn gezin werken.

Misschien zijn er meer onder hen, die onnadenkend te veel belooft hebben. Wij willen echter het beste hopen.

De Gereformeerde kerk van Z.-Afrika is thans met de zaak der Zending ernstig bezig, en men zal op de e.k. Synode tot een beslissing komen, of men zal zenden of niet.

Werd er niet iemand door de Gereformeerde kerk van Z.-Afrika naar Humpata gezonden, dan zal er hoogstwaarschijnlijk direct iemand van elders heengaan, om dat gezegend werk voort te zetten. Men wacht alleen nog tot na de Synode, die 1 Maart '08 zal aanvangen.

Hierop liddende, zou ik den leeraar onzer kerk niet onvoorwaardelijk durven aanraden er heen te gaan, tenzij ze door de Gereformeerde kerk van Z.-Afrika daartoe gekozen worden. Anders zou het kunnen gebeuren, dat er twee of meer leeraars kwamen, en een kan het vooreerst te Humpata wel af.

Ds. J. Vorster, nu ruim twee jaar te Humpata onder de Trekboeren werkzaam, denkt in Juni e.k. wederom naar Oranje Vrijstaat te gaan, zodat dan ook de Boeren te Humpata zonder leeraar zullen zijn.

Tot nu toe schijnt geen predikant het lang te Humpata vol te kunnen houden; hoe wensche-lijk het anders moge zijn, dat er voortdurend een leeraar is.

Een leeraar heeft aldaar het genot van een dink traktement, een nieuwe, goed ingerichte pastorie met een mooi tuin. De eetwaren zijn er tamelijk goedkoop, en er groeit een overvloed van heerlijke vruchten; zodat men, wat dat betreft, het niet beter kan begeeren. Natuurlijk zijn er vele ongemakken, die men zoo in ons land niet heeft; doch over 't geheel genomen is het er niet onaangenaam te wonen.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de *kleurlingen* te Humpata niet alleen zijn: *Kaffers*, zoo als minder juist de *Heraut* vermeldt; maar behalve de Kaffers, die ook weer tot verschillende stammen behooren, zullen de zijplanten der kleurlingen-kerk worden ingenomen door Hottentotten, Boesjiamannen, Negeri, zoo wel eenige Wambo's, inboorlingen van Humpata, als enkele negers ver uit de binnenlanden afkomstig, die als slaaf te Humpata zijn ingevoerd en nu bij de Boeren werken. Voorts twee a.g. Baatera, een Maleier, en ook zullen misschien de Berg-Damara's wel eens een kijke gaan nemen.

Indien er eens in de Portugesche taal gesproken werd, zou het mij niet verwonderen, of de Kolonisten van Madeira zouden wel genegen zijn het te hooren.

Er is dus overvloed van werk, en zoo het zich aanvankelijk laat aanzien zullen er spoedig schoone vruchten gezien worden, alser ander al die natie's gearbeid wordt.

Geve de Heere, dat er zeer spoedig iemand heengezonden wordt, om aan deze roependen wederom de groote blijzake te verkondigen.

Zijldijk.

P. BIWENGA.

Wat we nog niet recht vatten is de verhouding tusschen den predikant van de Trekboeren, en de misie onder de Kaffers. Is de gemeente der Trekboeren zoo groot,

dat de predikant niet tevens voor de Kaffer-Christenen kan zorgen? Of gaat dit niet saam?

Of wel, zou het mogelijk zijn, dat na het vertrek van den tegenwoordigen titularis, een predikant derwaarts beroepen werd, die de zorg voor beide groepen van Christenen in zich vereenigde?

Nieuwe moeite!

Een vorig maal gaven we er onze blijdschap over te kennen, dat de uiteraard zóó gespannen discussie met den heer Lohman op vergelijkenderwijs zoo goeden toon ten einde liep.

Hij schreef, dat hij ons het laatste woord liet, en wij concludeerden daarop het debat, onder stipte vermindering van elk woord, dat hinderen kon.

Doch zie, nu is het weer niet uit, komt er weer nieuwe moeite, en ontvingen we dit stekelig briefje:

Aan de Redactie van de *Heraut*.

Geachte Heer Hoofdredacteur!

Gaarne laat ik u in de meening — want ik moet onderstellen dat het uwe meening is — dat zij door uw antwoord in de *Heraut* van 6 December mijne bedenkingen tegen uw stuk *de Gereformeerde beginselen en het staatsrecht* hebt weerlegd.

Ook gun ik u het genoege, uit mijne woorden te distilleeren, dat "hier twee geheel verschillende opvattingen tegenover elkaar staan, niet alleen wat het *Levinisme*, maar ook wat de *wetenschappelijke methode*, de *betekenis der historie*, den *weg der kennis* en de organisatie van het *vereenigingsleven op rationeel grondslag* aangaat." Dat deel van het publiek, 't welk afwijking van uwe meening voor afwijking van de waarheid aanziet, zal zich verwonderen, hoe samenwerking tusschen u en mij zoo langen tijd mogelijk geweest is, en zich verheugen, dat nog te rechtertijd zoo'n gevatijke ketter verwijderd is.

Maar tegen één zaak moet ik protest aantekenen, nl. tegen het gebruik door u gemaakt van een stelling door mij verdedigd in het professoren-genootschap. Waarlijk niet, omdat ik daardoor in verlegenheid ben geraakt. Het is mij integendeel onbegrijpelijk, hoe door een scherpsinnig maar die stelling kan worden aangevoerd als een bewijs in het debat tegen uwe bewering, dat de kerkelijke belijdenis voor de niet theologische professoren geen betekenis zou hebben; een bewering door Dr. Hoedemakers, medestichter der V. U., een mystificatie genoemd. Even onbegrijpelijk is het mij, hoe een scherpsinnig man die stelling met mijne stelsel volgehouden bewering, dat de kerkelijke belijdenis ook voor niet-theologische professoren geldt, in tegenpraak kan achten.

Doch ik kom er tegen op, dat stellingen, nimmer voor de publiciteit bestemd, en enkel ontworpen met het doel, om in een vriendenkring de gelegenheid te geven tot onderling debat en bespreking van beginselen, door u, zonder verlof van den steller, in een publiek debat tegen hem worden gebezigd. Dit is, op zijn zachtst ingeschat, met goede manieren in strijd.

U dankzeggende voor de plaatsing, met verschuldigde hoogachting.

Uw dw. dr.

A. F. DE SAVOIRDE LOHMAN.

7 December.

Gelijk men ziet, is dit weer een tak met doornen bezet van boven tot beneden, dien ge niet aan kunt vatten of ge prikt u.

Toch laten we al het overige loopen, en komen alleen op het protest.

En dan ontdekken we dat een hoogleerarenkrans, die op geregelde tijd saamkomt, om vooraf rondgezonden stellingen te bespreken, een *vriendenkring* zou zijn. In al zulke kransen of kringen wordt men als *ambtelooft*, en niet als *vriend* genoodigd. De te behandelen onderwerpen zijn niet van privaten aard, maar van publiek-wetenschappelijk belang. En uit dien hoofde bestaat er niet de minste overeenkomst tusschen de geheimen van een vriendenkring, en de wetenschappelijke of universitaire stellingen voorgesteld en verdedigd in een professoren-genootschap.

Herwaar zou wel bestaan tegen mededeeling van de op zulk een professorenkrans gevoerde *discussie*, omdat deze uit de herinnering zou zijn mede te deelen, en zulk een mededeeling allicht onjuist of partijdig kon zijn.

Maar dat herwaar bestaat niet tegen de mededeeling van een op schrift rondgezonden stelling, die wordt weergegeven in dien *precisen vorm* waarin de steller zelf haar formuleerde.

Slechts in één geval kon ook hiertegen bedenking rijzen, indien het namelijk een *stetling* gold, die een wetenschappelijke ontdekking inhield, waarvan de steller de priemer aan zijn ambtgenooten bood. Maar gelijk ieder lezer zien kon, is hiervan in de afgedrukte stelling geen sprake.

Professoren zijn geen studenten, die bij wijze van oefening, op zulk een genootschap eens een vleugje op laten; maar ernstige mannen, die hun wetenschappelijke overtuiging formuleeren.

En welk bezwaar bestond er dan tegen, om waar een der hoogleeraren, onder verwijzing naar ons blad, vroeger een stelling tegen ons beweren verdedigde, en nu zich openlijk tegen ons op die toon door hem bestreden bewering beriep, er thans onze vreugde over uit